УДК 373.211.24:159.922.7

Ірина Литвиненко

РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Сучасне соціально-економічне та політичне життя нашої країни породжує проблеми не тільки економічного та політичного характеру, але й соціального. Одне із них – питання виховання та навчання дітей у сучасних умовах, які постійно змінюються. Важко не погодитися з думкою багатьох науковців та практиків: сучасним дітям потрібні сучасні педагоги.

Як показують дослідження, працівники сфери «людина – людина» (а до них належать педагоги, вихователі, психологи, медичні працівники, управлінці, юристи тощо) у другій половині ХХ століття відчувають дефіцит професійних знань, накопичених в області наукової та практичної психології, що призводить до зниження практичної ефективності традиційних способів вирішення суспільно важливих завдань [13].

Нинішній стан розвитку та реформування системи освіти характеризується зорієнтованістю на кожну особистість, розкриття її задатків і можливостей, спрямованістю на захист інтересів дитини, уникнення усередненості навчання. Особливо вагомого значення це набуває на першому етапі соціального становлення особистості, в період здобуття дітьми суспільної дошкільної освіти.

Професійну діяльність вихователя дошкільного закладу висвітлюють у своїх працях Н. В. Кузьміна, Е. О. Панько, І. Д. Бех, О. Л. Кононко, К. Л. Крутій, В. У. Кузьменко та ін.

Ще існує проблема розвитку психологічної компетентності педагогів-дошкільників у системі післядипломної освіти, що є мало дослідженою.

Недостатнє розкриття даної проблеми у психолого-педагогічній теорії і практиці спонукає до з’ясування функцій та завдань сучасного дошкільного навчального закладу; визначення особливостей професійної діяльності вихователя дошкільного навчального закладу; установлення змісту та структури психологічної компетентності вихователя; умов її розвитку в системі післядипломної освіти.

Можна зробити припущення, що розвиток психологічної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів у системі післядипломної освіти сприятиме оптимізації навчально-виховного процесу з дітьми дошкільного віку, підвищенню рівня професійної компетентності педагогів-дошкільників.

Теоретико-методологічні аспекти розвитку психологічної компетентності

вихователів дошкільних навчальних закладів у системі післядипломної освіти вбачаємо у таких засадах: системному підході, у контексті якого психологічна компетентність педагога формується і розвивається в системі неперервної педагогічної освіти (П. К. Анохін, Л. Берталанфі, Е. Гідденс, М. С. Каган, Б. Ф. Ломов); особистісному та організаційному підходах (К. О. Альбуханова-Славська, О. Г. Асмолов, В. П. Казміренко, О. В. Киричук, О. М. Лєонтьєв, С. Д. Максименко, А. Б. Орлов, Т. М. Титаренко, В. Д. Шадріков); фундаментальному для психології принципів розвитку, єдності зовнішнього та внутрішнього (Г. С. Костюк, А. В. Петровський, С. Л. Рубінштейн, В. А. Роменець); принципі єдності змістової і динамічної сторін мотивації (В. Г. Асєєв, М. В. Савчин); концептуальних положеннях про особистість (І. Д. Беха, І. А. Зязюна, В. В. Рибалко); класичних теоріях діяльності (О. Л. Лєонтьєв, С. Л. Рубінштейн) тощо.

У Законі України «Про дошкільну освіту» зазначено, що провідним завданням дошкільного навчального закладу є «збереження та зміцнення фізичного, духовного та психологічного здоров'я дітей» [1].

Зміст сучасної дошкільної освіти спрямований на збереження дитячої субкультури, зорієнтований на цінності та інтереси дитини, врахування її вікових можливостей. Головне завдання дошкільної освіти на сучасному рівні розвитку цивілізації – не засвоєння дитиною системи галузевих знань, а розкриття перед нею науки життя у доступній формі – формування практичних і життєво необхідних умінь, навичок орієнтуватися у нових умовах життя, знаходити своє місце серед інших, відчувати межу припустимої поведінки, ініціювати доброчинність тощо [2].

Внутрішні зміни в суспільній дошкільній освіті пов'язані з функціями сучасного дошкільного закладу, що обумовлені його метою і завданнями, зокрема: соціальною, оздоровчою, освітньою, культурно-розважальною, просвітницькою [12].

Відповідно до головного завдання дошкільної освіти визначаються напрями професійної діяльності вихователя ДНЗ та проблеми, пов'язані із впровадженням на практиці нового змісту дошкільної освіти.

Основними із напрямів О. Л. Кононко визначає такі: психологічний, педагогічний, організаційний, методичний, дидактичний, управління та контролю, підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів [3].

Вважається, що практична реалізація окреслених функцій, розв'язання поставлених завдань неможливе без створення ґрунтовної психологічної основи для організації змісту та технології навчально-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі, підвищення рівня психологічної компетентності вихователів. Маємо на увазі підвищення інтелектуальних, мнемічних, емоційно-вольових процесів і мотиваційно-потребнісної сфери педагога-дошкільника до такого рівня, який зможе сприяти ефективній реалізації цільових та універсальних функцій його

професійної діяльності.

Якщо проаналізувати зміст визначення психологічної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу, то у словнику психолого-педагогічних термінів і понять компетентність трактується як поінформованість, обізнаність, авторитетність, професійні знання і вміння [14].

Психологічна компетентність педагога становить певну сукупність знань із психології та вмінь використовувати психологічні знання на практиці тощо [3].

Виходячи з функціональних обов'язків вихователів, об'єкта їх діяльності і з того, що випускники педагогічних вузів факультетів «Дошкільне виховання» отримують спеціальність широкого профілю – «викладач дошкільної педагогіки та психології, методист-організатор з дошкільного виховання, вихователь дошкільного закладу», – їх професійна компетентність трактується як сукупність складових, а саме: професійних знань і вмінь у галузі педагогіки, у галузі загальної, вікової, педагогічної, соціальної психології, знань цілої низки методик, організаторських здібностей.

Із зазначеного вище можна зробити висновок, що для реалізації функціональних обов'язків вихователя дошкільної установи невід'ємною складовою його професійної освіти, а відтак – і професійної компетентності є психологічна компетентність. Успішна діяльність вихователя дошкільного навчального закладу неможлива без володіння ним певними знаннями, вміннями, навичками, серед яких особливе місце належить психологічним знанням про об'єкт та специфіку діяльності, тобто психологічній компетентності. Безумовно, безпосередню відповідальність за належний психологічний супровід упродовж всього періоду здобуття дошкільної освіти несе практичний психолог дошкільної установи.

Важливим фактором, що визначає зміст психологічної компетентності вихователя, є характер і специфіка його діяльності. Вона виявляється в тому, що педагог-дошкільник у своїй практичній діяльності повинен створювати умови, вживати заходів, які сприяють підвищенню якості та ефективності навчально-виховного процесу, стимулюють сприятливий соціально-психологічний клімат у колективі дошкільників, допомагають координувати співпрацю дошкільного закладу з сім'єю.

Діяльність вихователя дошкільного навчального закладу має бути передусім спрямована на підтримку психічного здоров'я дітей дошкільного віку; забезпечення сприятливих умов для їхнього психічного розвитку; розвиток індивідуальних здібностей кожного вихованця на високоефективну підготовку до тих чи інших видів професійної діяльності.

Відповідно психологічна компетентність вихователя дошкільного навчального закладу передбачає поєднання низки компонентів, які у

взаємозв'язку мають забезпечувати розвиток педагога як суб'єкта безперервної освіти, а саме: аксеологічного; когнітивного; діяльнісно-творчого; особистісного.

Таким чином, можемо зробити висновки, що в будь-якій діючій системі професійної підготовки існує невідповідність між успішністю вступом до вузу, успішністю у навчанні та подальшою професійною діяльністю і професійним розвитком. Наявний досвід показує, що нейтралізувати зазначені протиріччя покликана система післядипломної освіти спеціалістів.

Основи психолого-педагогічної підготовки працівника дошкільного навчального закладу закладаються під час навчання у вищому навчальному закладі та поглиблюються і розвиваються в період післядипломної освіти. Відповідно, потрібно вдосконалити різні форми і методи професійного розвитку особистості педагога як у курсовий, так і в міжкурсовий періоди. Способи розв'язання цієї проблеми:

– дослідження особливостей психологічної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів, визначення її рівнів;

– виявлення умов розвитку психологічної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів як у курсовий, так і міжкурсовий періоди післядипломної освіти;

– розроблення програми розвитку психологічної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів, методичних рекомендацій щодо їх самоосвіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про дошкільну освіту» // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 144. – С. 1–9.
2. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні / наук. ред. О. Л. Кононко. – К. : ред. журналу «Дошкільне виховання», 2003. – 243 с.
3. Алферов А. Д. Опыт и проблемы повышения психологической компетентности учителя / А. Д. Алферов // Вопросы психологи. – 1990. – № 4. – С. 116–120.
4. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : науково-методичний посібник / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
5. Детская психология / под ред. Я. Л Коломинского, Е. А. Панько. – Минск, 1988. – 190 с.
6. Запорожец А. В. Современная наука о детях / А. В. Запорожец. – М., 1995. – 198 с.
7. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості / О. Л. Кононко. – К. : Освіта, 1998. – 255 с.
8. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення

дошкільника (системний підхід) / О. Л. Кононко. – К. : Стилос, 2002. – 144 с.
9. Кузьменко В. У. Педагогічні новації в роботі дошкільних закладів / В. У. Кузьменко. – К. : Навч. посібн., 1999. – 98 с.
10. Ожегов С. И. Словарь русского языка / под ред. Н. Ю. Шведовой. – М. : Рус.яз., 1990. – 321 с.
11. Панько Е. А. Психология деятельности воспитателя детского сада : учебное пособие [для пед. инст-тов] / Е. А. Панько. – М. : Выш. шк., 1986. – 157 с.
12. Покроєва Л. Д. Організаційно-педагогічні умови функціонування сучасних дошкільних закладів : дис. … кандидата пед. наук / Л. Д. Покроєва / Покроєва Любов Денисівна. – Х., 2001. – 195 с.
13. Романова Е. С. Психодиагностика : учебное пособие / Е. С. Романова. – Спб. : Питер, 2005. – 400 с.
14. Словник психолого-педагогічних термінів і понять / упорядн. Ю. В. Буган, В. І. Урупський. – Тернопіль : Астон, 2001. – 176 с.